

Jenna Antikainen & Emilia Häyrinen

KIUSATUN HUOLTAJIEN KOKEMUKSIA KIUSAAMISEN VAIKUTUKSISTA ITSEENSÄ JA PERHEESEENSÄ

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Joulukuu 2023

TIIVISTELMÄ

Antikainen Jenna & Häyrynen Emilia: Kiusatun huoltajan kokemuksia kiusaamisen vaikutuksista itseensä ja perheeseensä
Kandidaatin tutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden kandidaatti ohjelma, luokanopettaja
Joulukuu 2023

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää, miten kiusattujen lasten huoltajat kokevat kiusaamisen vaikuttaneen omaan sekä perheensä elämään. Erityisesti tutkimuksessa tarkastellaan koulukiusaamista ja sen seurauksia. Kiusaamista esiintyy koulumaailmassa paljon, mutta sen tunnistaminen ja siihen puuttuminen on hankalaa, minkä takia aiheesta tarvitaan lisätietoa. Toisena tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten koulun ja kodin välinen yhteistyö kiusaamisen selvittämisessä on vaikuttanut huoltajien kokemuksiin. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda esiin huoltajien ääntä ja syventää ymmärrystä kiusaamisen vaikutuksista.

Tutkimus on laadullinen tutkimus, jonka tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeen avulla kuudesta eri Facebook-ryhmästä. Aineisto koostui 74 huoltajan vastauksista. Kyselylomakkeessa oli laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan avoimia kysymyksiä sekä muutama taustatietokysymys. Aineiston analyysissa hyödynnettiin aineistolähtöistä analyysia sekä teemoittelua.

Yksi syy tutkimusaiheen valintaan oli vähäinen aiempi tutkimus. Kiusaamisen vaikutuksia itse kiusattuun on tutkittu suhteellisen paljon, mutta sen vaikutuksia kiusatun läheisiin hyvin vähän. Kiusatulle kiusaaminen saattaa aiheuttaa elinikäisiä traumoja sekä psyykkistä ja fyysistä oireilua. Teoriaosuudessa paneudutaan tarkemmin kiusaamisen vaikutuksiin, mutta myös sen luonteeseen sekä tunnistamisen haasteisiin. Tekstissä sivutaan myös koulun ja vanhempien sekä näiden tahojen yhteistyön osuutta kiusaamiseen puuttumisessa ja sen ehkäisemisessä.

Tutkimus osoittaa, että kiusaamisen vaikutukset ylettyvät kiusaamisen uhria pidemmälle. Kiusattujen perheenjäsenillä ilmeni pitkälti samoja vaikutuksia kuin itse kiusatuilla. Vaikutuksista eniten pinnalle nousi psyykkinen oirehdinta, kuten uupumus sekä surun, pelon ja vihan tunteet, mutta myös psykosomaattiset ja sosiaaliset oireet olivat uhrin läheisillä yleisiä. Huoltajat kokivat myös koulun ja kodin välisen yhteistyön sujuvuuden vaikuttavan vahvasti omaan jaksamiseensa ja koko perheen hyvinvointiin. Voimme pohtia, kuinka huoltajien jaksamista voitaisiin tukea entistä enemmän ja kuinka koulun ja kodin välistä yhteistyötä voitaisiin edistää.

Avainsanat: Kiusaaminen, koulukiusaaminen, huoltajat, kiusaamisen vaikutukset, yhteistyö

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
	2.1 Kiusaamisen määrittely.....	7
	2.2 Kiusaamisen eri muotoja.....	8
	2.3 Kiusaamisen vaikutukset kiusattuun.....	10
	2.4 Huoltajat kiusaamisen todistajina.....	10
	2.5 Kiusaaminen koulussa	12
	2.5.1 Koulun ja kodin yhteistyö.....	12
	2.5.2 Kiusaamiseen puuttuminen koulussa	13
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
	3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	15
	3.2 Tutkimusmenetelmät.....	16
	3.3 Aineistonkeruu	16
	3.4 Aineiston analyysi	18
4	TULOKSET	19
	4. 1 Kiusaamisen vaikutukset uhrin huoltajiin	19
	4.1.1 Henkiset vaikutukset.....	19
	4.1.2 Fyysiset vaikutukset.....	20
	4.1.3 Sosiaaliset vaikutukset	21
	4.2 Vaikutukset muuhun perheeseen	23
	4.3 Kiusaamiseen puuttuminen sekä kodin ja koulun yhteistyö	24
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	28
	5.1 Tulosten pohdinta	28
	5.2 Tutkimuksen soveltaminen	31
	5.3 Jatkotutkimusaiheita	31
	5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	32
	LÄHTEET	35
	LIITTEET	38
	Liite 1: Kyselylomakkeen kysymykset.....	38

1 JOHDANTO

Kiusaamista tapahtuu jatkuvasti ja sitä on ilmennyt pitkään niin koulumaailmassa kuin työpaikoilla. Salmivalli (2010) kertoo, että 5–15 % ihmisistä on koulukiusaamisen uhreja. Rigbyn (2019) tekemän tutkimuksen mukaan 160 huoltajasta 42.8 % ilmoitti, että heidän lastansa on kiusattu koulussa. Suomessa perusopetuksen opetussuunnitelman (jatkossa POPS) mukaan koulun tulee tarjota jokaiselle turvallinen, oikeudenmukainen sekä hyväksyvä ilmapiiri, jossa ei ole rasismia eikä syrjintää (Opetushallitus, 2014).

Media nostaa väliajoin esille kiusaamistapauksia, selviytymistarinoita sekä raakoja kohtaloita. Kiusaaminen on jatkuvasti pinnalla yhteiskunnassamme. Pahimmassa tapauksessa kiusaaminen päättyy koko maatamme shokeeraavaan tapahtumaan. Koskelan surma, Jokelan koulusurma ja Kuopion miekkahyökkäys ovat erittäin raakoja esimerkkejä siitä, mihin kiusaaminen voi johtaa (esim. Kantola & Kerkelä, 2021; Mäkilä, 2019). Mannerheimin lastensuojeluliitto (2023) kuitenkin muistuttaa, että raa'at tapaukset ovat harvinaisia, mutta kiusaaminen erittäin yleistä. Vaikka raa'at teot eivät ole Suomessa yleisiä, niitä tapahtuu maailmalla jatkuvasti (Salmivalli, 2010). Toisaalta Salmivalli (2010) muistuttaa, että jos aina uutisoidaan vain traagisista kiusaamistapauksista, voivat koulussa olevat oppilaat kuvitella, ettei heidän luokassaan näkyvä kiusaaminen ole kiusaamista. Minkäänlaista kiusaamista ja sen seurauksia niin yksilöille, perheille kuin yhteiskunnalle ei voida enää vähätellä.

Olweuksen (1992) mukaan tietoa kiusaamisesta ja sen vastustamisesta on nykyään niin paljon, että se riittäisi järjestelmälliseen kiusaamisen lopettamiseen. Voidaan kuitenkin pohtia, että jos näin on, miksi kiusaamista nykyään sitten vielä esiintyy. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisena huoltajat kokevat lastensa kiusaamisen vaikutukset itseensä ja perheensä elämään sekä onko koulun ja kodin yhteistyöllä vaikutusta huoltajien kokemuksiin kiusaamisesta. Valitsimme aiheen, koska aikaisempaa tutkimusta siitä on erittäin vähän.

Kiusaamisen määrittely ja sen tunnistaminen on tärkeää, jotta voitaisiin minimoida kiusaamisen negatiiviset vaikutukset ja koulumaailmassa opettajat tietäisivät mahdollisimman tarkasti, miten ja millaista kiusaamista koulussa esiintyy, jolloin siihen osattaisiin puuttua tarpeeksi ajoissa. Kiusaamiseen puuttuminen ajoissa vastaavasti on tärkeää, koska kouluissa ei pitäisi sallia minkäänlaista kiusaamista tai häirintää ja oppilaalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön ja koulunkäyntiin (Opetushallitus, 2014; Perusopetuslaki 7:29 §). Kiusaaminen voi myös jättää elinikäiset arvet ja vaikuttaa kiusattuun henkisesti ja fyysisesti (Cowie & Myers, 2017). Kiusaamisella voi näin ollen olla moniulotteisia ja vakavia vaikutuksia.

Koska kiusaamisen vaikutuksesta kiusatun läheisiin ei ole juurikaan tehty aiempaa tutkimusta, myös aiheen teoreettinen tausta jää hyvin vähäiseksi. Teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan kuitenkin kiusaamisen vaikutuksia kiusattuun, määritellään, mitä kiusaaminen on sekä pureudutaan tarkemmin sen luonteeseen sekä sen eri tasoihin. Teorialuvuissa käsitellään lisäksi kiusaamisen tunnistamista sekä koulun ja kodin yhteistyön merkitystä kiusaamiseen puuttumisissa. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen kerrotaan tarkemmin tutkimuksen toteutuksesta, jonka jälkeen tuloksia tarkastellaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja teemoittelun kautta. Tämän jälkeen pohditaan tuloksia, niiden soveltamista sekä mahdollisia jatkotutkimuksia. Lopuksi tarkastellaan tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Kiusaamisen määrittely

Kiusaamisen määritelmä on erittäin laaja. Käsitteen määrittelemiseen liittyy vahvasti kysymys siitä, mikä lasketaan kiusaamiseksi sekä miten kiusaaminen erottuu esimerkiksi kiusoittelusta tai hännäämisestä. Yksi yleinen määritelmä kiusaamiselle on se, että kiusaaminen on tahallisia, pitkäaikaisia sekä toistuvia uhriin kohdistuvia negatiivisia tekoja, joiden tarkoituksena on aiheuttaa pahaa mieltä tai haittaa kohteelle (Olweus, 1992; Salmivalli, 2010; Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2023). On kuitenkin tärkeää ottaa huomioon, että kaikki negatiiviset teot eivät joidenkin määritelmien mukaan ole suoranaisesti kiusaamista, jos esimerkiksi tekojen kohde vaihtuu tai teot ovat satunnaisia (Olweus, 1992; Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2023). Hamarus (2006) kuitenkin huomauttaa, että jos kiusaamisen tutkimisessa keskitytään vain pitkäkestoiseen toimintaan, rajautuu esimerkiksi harvemmin tapahtuva kiusaaminen pois tutkimuksesta.

Kiusaaminen määritellään yleensä pitkäaikaiseksi toiminnaksi, koska halutaan rajata pois satunnaiset, niin sanotusti harmittomat negatiiviset teot (Olweus, 1992). Olweus (1992) ja Salmivalli (1998) molemmat määrittelevät negatiiviset teot sellaisiksi teoiksi, joiden tarkoituksena on vahingoittaa toista joko henkisesti tai fyysisesti. Salmivalli (1998) käyttää tämän kaltaisista negatiivisista teoista myös käsitettä aggressio, mutta on hyvä huomioida, että aggressiolla voi olla muitakin määritelmiä. Ero kiusaamisen ja yksittäisten harmittomien negatiivisten tekojen välillä on se, että kiusaamisessa kiusaamisteko kohdistetaan aina samaan uhriin, kun taas yksittäisissä aggressiotilanteissa kohde vaihtelee (Olweus, 1992; Salmivalli 1998). Esimerkkinä tällaisesta yksittäisestä tilanteesta voisi olla tapaus, jossa oppilas suutuspäissään tiuskaisee toiselle oppilaalle tämän olevan ärsyttävä. Tilannetta ei siis määritellä

kiusaamiseksi, koska negatiivinen teko on yksittäinen sekä suhteelliselle lievätkö.

2.2 Kiusaamisen eri muotoja

Kiusaamisen määrittelyä monimutkaistaa se, että se jaetaan epäsuoraan ja suoraan kiusaamiseen (Bengts, 2008; Salmivalli, 1998). Suora kiusaaminen voi olla esimerkiksi nimittelyä tai fyysistä kiusaamista, mutta olennaista on se, että suorassa kiusaamisessa uhri on suoraan vastatusten kiusaajan kanssa (Bengts, 2008; Salmivalli, 1998). Käytännössä suorassa kiusaamisessa molemmat, kiusaaja ja kiusattu ovat siis läsnä itse kiusaamistilanteessa. Epäsuora kiusaaminen vastaavasti tapahtuu niin sanotusti uhrin selän takana (Bengts, 2008; Salmivalli, 1998). Epäsuora kiusaaminen voi olla esimerkiksi juorujen levittämistä, ulkopuolelle jättämistä tai muuta manipulointia (Salmivalli, 1998). Suora ja epäsuora kiusaaminen eroavat toisistaan sen perusteella, miten ja millaisessa tilanteessa kiusaaminen tapahtuu; suora kiusaaminen tulee yleensä ilmi useammin, mutta epäsuoraa kiusaamista voi olla hankala havaita, joten siihen puuttuminen on vaikeampaa (Salmivalli, 2010).

Salmivalli (1998) tuo esiin rajun leikin erottamisen kiusaamisesta. Raju leikki saattaa usein opettajan tai muun aikuisen silmään vaikuttaa aggressiiviselta, jolloin se voi helposti sekoittua kiusaamiseen ulkopuolisen silmin (mt.). Aggressiiviselta vaikuttava leikki saattaa varsinkin nuorempien oppilaiden välillä sisältää takaa-ajoa tai muita uhkaavia eleitä, joiden tarkoituksena ei kuitenkaan ole vahingoittaa toista (Salmivalli, 1998). Raju leikki saattaa siis ulospäin vaikuttaa täyttävän kiusaamistilanteen kriteerit, mutta se eroaa kiusaamisesta toiminnan motiivien sekä sen luonteen suhteen. Salmivalli (1998) mainitsee tapoja erottaa edellä mainitun kaltainen leikki kiusaamisesta. Leikin kiusaamisesta erottavia tekijöitä ovat muun muassa sivustakatsojien määrä, roolien vaihtuminen tai se, mitä tilanteen jälkeen tapahtuu: leikki ei yleensä vedä puoleensa katsojia, esimerkiksi jahtaajana toimimisen rooli vaihtelee ja leikin jälkeen osalliset pysyvät yhdessä, eivätkä lähde eri suuntiin toisin kuin kiusaamistilanteen jälkeen (Salmivalli, 1998). Vaikka rajua leikkiä ei olekaan kiusaamista, on koulun aikuisten hyvä seurata tilannetta ja erottaa leikistäkin tilanteet, joihin on syytä puuttua.

Salmivalli (2010) nostaa esille myös sen, että usein kiusaamisen käsitteellä viitataan kiusoittelusta ja häirinnästä puhuttaessa, vaikka kiusaaminen yleisesti määritellään vakavampana sekä pitkäaikaisena toimintana, josta voi koitua kiusatulle pitkälle kantavia traumoja. Kiusoittelu määritellään leikillisenä toimintana, joka voi parhaillaan lisätä osallisten läheisyyttä (Tainio, 2016). Jos vastaanottaja ei kuitenkaan ymmärrä toimintaa leikilliseksi kiusoitteluksi, voidaan se helposti ymmärtää kiusaamiseksi (Tainio, 2016). Raja kiusoittelun ja kiusaamisen välillä on kuitenkin suhteellisen häilyvä, ja kiusoittelu saattaa helposti mennä kiusaamisen puolelle. Opettajien olisi siksi hyvä puuttua herkästi myös kiusoitteluun, jos sen sävy alkaa kuulostaa aggressiiviselta.

Kiusaaminen on vuorovaikutusta, jota voi ilmetä toisilleen tuntemattomien tai ennestään tuttujen ihmisten välillä (Herkama, 2013). Herkama (2013) määrittelee kiusaamisen vuorovaikutussuhteina, joihin liittyy muun muassa luottamuksen pettämistä ja valehtelua. Kiusaamisessa on siis kyse vuorovaikutuksesta kiusaamisen uhrin ja kiusaajan välillä.

Salmivalli (1998) määrittelee aggression yksilön ominaisuutena. Kiusaamisessa puolestaan on kyse sosiaalisesta tilanteesta. Salmivalli (1998) korostaakin, että kaikki koulussa tapahtuva aggressio ei ole kiusaamista, mutta kaikki kiusaaminen on aggressiota. Oppilas voi siis vaikkapa välitunnilla purkaa tunteitaan aggressiivisesti, mutta jos aggressio ei kohdistu toiseen ihmiseen, ei kyseessä ole kiusaamistilanne.

Kiusaaminen tapahtuu usein ryhmässä ja niin Olweus (1992) kuin Salmivalli (1998) käsittelevät kiusaamista ryhmäilmionä, joka perustuu ryhmän jäsenten välisiin sosiaalisiin suhteisiin. Kiusaaja pyrkii värväämään joukkoonsa epävarmoja oppilaita tarjoamalla näille vastineeksi ryhmään kuulumisen tunteen (Salmivalli, 1998). Yleisin syy sille, etteivät muut ryhmän jäsenistä uskalla puuttua kiusaamiseen, on pelko itse kiusaajan uhriksi joutumisesta (Salmivalli, 1998). Kiusaamisen jatkuessa pitkään, kiusatusta tulee usein ryhmän uhri (Salmivalli, 1998). Kiusattua kohdellaan siis jatkuvasti uhrina myös varsinaisten suorien kiusaamistilanteiden ulkopuolella ja kiusattu voi tuntea esimerkiksi yksinäisyyttä. On hyvä muistaa myös se, että usein kiusaamistilanteissa osapuolet ovat eritasaväkisiä (Salmivalli, 2010). Usein kiusaajalla on etulyönti asema jossain elämän sektorissa tai ominaisuudessa (Salmivalli, 2010). Hän voi olla esimerkiksi

fyysisesti vahvempi, paremmassa asemassa ryhmässä tai vanhempi (Salmivalli, 2010).

2.3 Kiusaamisen vaikutukset kiusattuun

Kiusaamisen vaikutuksia kiusaamisen uhriin on tutkittu suhteellisen paljon (esim. Olweus, 1992; Salmivalli, 2010). Tutkimuksen mukaan kiusaamisen vaikutukset ovat pitkäkestoisia ja lapsena koettu kiusaaminen vaikuttaa usein myös pitkälle aikuisuuteen (Cowie & Myers, 2017). Kiusatulle kiusaamisesta syntyy usein henkisiä vaurioita tai traumoja, mutta myös fyysisiä oireita esiintyy kiusaamisen uhreilla useammin kuin niillä, jotka eivät ole kokeneet kiusaamista lainkaan (Wolke & Lereyal, 2015; Haataja, Konu, Koivisto, Joronen, 2006). Lisäksi mielenterveysongelmia, esimerkiksi ahdistus- ja paniikkihäiriöitä esiintyy useammin kiusaamista kokeneilla (Wolke & Lereyal, 2015).

Tutkimuksen mukaan kiusatuilla ilmeni useasti lukuvuoden aikana ainakin kaksi psykosomaattista oiretta (Haataja ym., 2006). Haatajan ja kollegoiden (2006) mukaan näitä psykosomaattisia eli psyykkisestä kuormituksesta johtuvia fyysisiä oireita voivat olla esimerkiksi päänsärky, vatsakivut tai alakuloisuus. Kiusatut saattavat kärsiä myös esimerkiksi uniongelmista, vaikeuksista muodostaa pysyviä ja terveitä ihmissuhteita sekä itsetunto ongelmista (Wolke & Lereyal, 2015). Lisäksi itsemurhan toteuttamiseen tai yrittämiseen sekä yksinäisyyteen on suurempi prosentuaalinen todennäköisyys niillä, jotka ovat kokeneet kiusaamista (Cowie & Myers, 2017; Wolke & Lereyal, 2015). Kiusatuilla on myös todettu olevan keskimääräisesti heikompi koulutusaste (Wolke & Lereyal, 2015). Kiusaamisen vaikutukset jo itse kiusattuun ovat siis laajat ja vakavat.

2.4 Huoltajat kiusaamisen todistajina

Huoltajien toiveita kiusaamiseen puuttumisesta sekä heidän käsityksiään kiusaamisesta on tutkittu jonkin verran aiemmin (esim. Sawyer, Mishna, Pepler & Wiener 2011; Rigby, 2019). Rigbyn (2019) tutkimuksen mukaan lapsen huoltajat toivovat parempaa yhteydenottoa huoltajiin kiusaamiseen liittyen sekä parempaa kommunikaatiota huoltajien ja koulun välillä. Tutkimuksessa tuli ilmi,

että huoltajat toivovat myös ohjeita siitä, miten heidän kannattaa edetä asian kanssa, yhteyden pitoa kiusaamiseen osallistuneiden lapsien huoltajien kanssa, anteeksipyyntöä kiusaajilta sekä yleisesti toimenpiteitä kiusaamisen lopettamiseksi (Rigby, 2019). Myös Salmivallin (2010) mukaan huoltajat toivovat erityisesti tehokkaampaa ongelmanratkaisua sekä tilanteisiin puuttumista kiusaamistilanteissa. Toisaalta Salmivallin (2010) mukaan huoltajia ei kannata heti ottaa mukaan selvittelyihin. Kuitenkin POPS:n (2014) mukaan esimerkiksi koulumatkalla tapahtuneesta kiusaamisesta tai väkivallasta opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tilanteeseen osallistuneiden huoltajille. Ilmoitus kiusaamisesta tai häirinnästä tulee siis tehdä, mutta tilanteen selvittäminen koulussa kannattaa aluksi hoitaa osallistujien kesken.

Kiusaamisen vaikutuksia huoltajiin on tutkittu erityisen vähän. Kuitenkin Sawyer ja kollegat (2011) tutkivat huoltajien käsityksiä kiusaamisesta. Heidän tutkimuksessaan selvisi, että osallistujista lähes puolet eivät tienneet lapsensa uhriksi joutumisesta ennen tutkimukseen osallistumista. Lapset eivät välttämättä kerro huoltajilleen kokemastaan kiusaamisesta esimerkiksi sen takia, että pelkäävät sen olevan turhaa tai pahentavan kiusaamista, ja näin ollen he kärsivät hiljaisuudessa (mt.). Osa huoltajista oli yllättyneitä lapsen kiusaamisesta, koska lapsi oli ollut iloinen sekä hänellä oli ystäviä. Osa tutkimukseen osallistuneista huoltajista puolestaan uskoi kiusaamisen olevan osa normaalia lapsuutta, eivätkä kokeneet sitä haitalliseksi. (Sawyer ym., 2011) Toisaalta kiusaamisen pitäminen normaalina asiana ja sen väheksyminen voi olla erittäin haitallista lapsen kehitykselle. Sawyerin ja kollegoiden (2011) tutkimuksen mukaan huoltajat ovat kokeneet turhautumista, vihaa sekä huolta kiusaamiseen liittyen.

Huoltajien tärkein tehtävä on olla lapsien tukena kaikissa tilanteissa (Salmivalli, 2010; Sawyer ym., 2011). Huoltajien tulee suhtautua vakavasti kiusaamiseen myös niissä tilanteissa, joissa tulee ilmi mahdollinen oman lapsen osallisuus kiusaajana toimimiseen. Joskus huoltajan roolissa uudenlaisiin tilanteisiin saattaa olla vaikea suhtautua, varsinkin kiusaamiseen liittyen, koska niihin liittyy erilaisia näkökulmia ja puolia. Tilanteesta riippumatta lapsen kokemukset kiusaamisesta tai hankalista tunteista tulee aina ottaa tosissaan, eikä niitä saa vähätellä (Salmivalli, 2010). Kiusaamiseen tulee puuttua välittömästi. Jos lapset oppivat, että aikuiset eivät puutu väkivaltaiseen käytökseen, eivät he sitä lopeta, koska siitä ei saa sanktiota (Olweus, 1992).

Hiljainen hyväksyntä eli se, että kiusaamiseen ei puututa tai kiusaamisongelmia ei vastusteta, on yksi kiusaamisen lopettamisen vaikeuksista (Olweus, 1992). Olweuksen (1992) mukaan jokaisella tulee olla oikeus välttyä jatkuvalla tarkoitukselliselta nöyryytykseltä ja alistamiselta, eikä kenenkään tulisi pelätä oman turvallisuutensa tai lapsensa turvallisuuden puolesta koulussa tai muualla yhteiskunnassa. Kiusaamiseen puuttuminen on siis tärkeää, jotta tämä oikeus toteutuisi kaikilla.

Lisäksi Salmivalli (2010) rohkaisee huoltajia puhumaan kiusaamisesta, vaikka oma lapsi ei olisi ollut kiusattuna tai kiusaajana. Myös kiusaamistilanteista selviytymistä ja kiusaamiseen liittyviä toimintatapoja on hyvä pohtia yhdessä, jotta lapsi tietää sellaisen eteen tullessa, joko omalla kohdalla tai silminnäkijänä, miten tilanteessa tulisi toimia. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä huoltajat voivat olla mukana esimerkiksi olemalla osana kiusaamisen vastaisia kampanjoita (Salmivalli, 2010). Kuitenkaan lapsen liika suojeleminen ei ole ratkaisu siihen, ettei oma lapsi joutuisi kiusaamisen uhriksi (Salmivalli, 2010).

2.5 Kiusaaminen koulussa

2.5.1 Koulun ja kodin yhteistyö

Sosiaalinen kehitysympäristö vaikuttaa lapsen kehitykseen merkittävästi ja siihen kuuluvat esimerkiksi perhe ja koulu (Minkkinen, 2015). Lasten elämässä olevilla aikuisilla on vastuu turvallisen ja tukevan ympäristön luomisessa. Näin ollen huoltajien ja koulun välisen yhteistyön toimivuus on tärkeää jokaisessa tilanteessa, mutta erityisesti silloin kun puhutaan koulussa tapahtuvasta kiusaamisesta. Usein kiusaamisen tullessa ilmi huoltajat ja koulu joutuvat ristiriitaan, jossa huoltajat syyttävät koulua ja koulu ajattelee vastuun olevan kotikasvatuksessa (Salmivalli, 2010). Vaikka koulu on vastuussa siellä tapahtuvista asioista, on huoltajilla vastuu näyttää omalla esimerkillään ja toiminnallaan mallia siitä, kuinka toisia tulee kohdella ja kunnioittaa myös tilanteessa, jossa kaikki henkilöt eivät ole itselle mieluisia (Salmivalli, 2010).

Sosiaaliset ja vuorovaikutukselliset taidot kehittyvät lapsuudesta nuoruuteen, joten lasten on erityisen tärkeää nähdä mallia siitä, kuinka toisia kohdellaan ja kunnioitetaan. Myös empatiataidot, suvaitsevaisuus sekä erilaisuuden

hyväksymisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa huoltajien ja lasten välillä (Salmivalli, 2010). Huoltajat ja opettajat pystyvät omalla esimerkillään näyttämään lapsille yhteistyön ja kommunikaation toimivuuden tärkeyden. Kiusaamisen selvittelyssä ja yleisestikin yhteistyössä kommunikaation ja keskustelun tulisi olla rakentavaa, ei vastapuolta syyttävää (Salmivalli, 2010).

Opettajien suhtautumisella perheisiin on suuri merkitys yhteistyön toimivuuden kannalta (Orell & Pihlaja, 2022). Tutkimuksen mukaan opettajat suhtautuivat eri tavoin huoltajiin ja perheisiin sekä kokivat kodin ja koulun välisen yhteistyön keskenään eri tavoin (mt.). Perheisiin suhtautuminen voidaan jakaa kolmeen osaan: etäiseen, ristiriitaiseen sekä dialogiseen (Orell & Pihlaja, 2022). Etäisesti suhtautuvat opettajat kokivat mahdollisuudet vaikuttaa perheiden elämään lähes olemattomiksi. Ristiriitaiselle suhtautumiselle oli ominaista keskittyä perheen ongelmiin ja perheeseen ongelmallisena. Myös dialogisesti suhtautuvat opettajat tunnistivat perheiden haasteet, mutta näkivät ne olosuhteina eivät ongelmina. (Orell & Pihlaja, 2022) Opettajat, jotka suhtautuvat etäisesti perheisiin hoitavat yhteistyötä vain suorittamisena ja velvollisuutena. Puolestaan opettajat, joiden asennoituminen perheisiin oli dialoginen ja perheitä myötätuntoisesti kohtaava, pyrkivät pohdiskelemaan ja kehittämishaluiseen yhteistyöhön (Orell & Pihlaja, 2022). Näiden kahden väliin jäävät opettajat suhtautuivat ristiriitaisesti perheisiin, mutta havaitsivat yhteistyötoiminnassaan riippuvuuden kodin ja koulun välillä (mt.).

Orellin ja Pihlajan (2022) tutkimuksessa mukana olleista opettajista kaikki kokivat opintojen aikaisen valmennuksen yhteistyöhön niukaksi tai kokonaan olemattomaksi. Opettajilla ei siis ole yhteistä ymmärrystä tai osaamista siitä, kuinka perheitä kohdataan tai kuinka heidän ongelmiinsa tulisi suhtautua ja asennoitua ennen työelämään siirtymistä. Olweuksen (1992) mukaan opettajien asenteilla kiusaamiseen ja sen ongelmiin on suuri merkitys kiusaamistapausten määrään. Jos siis opettaja suhtautuu kiusaamisen välinpitämättömästi, tapahtuu kiusaamista enemmän ja siihen puututaan vähemmän.

2.5.2 Kiusaamiseen puuttuminen koulussa

Ensimmäinen lähtökohta kiusaamisen vähentämiseen on sen tiedostaminen. Salmivalli (2010) muistuttaa, että kiusaamisen myöntäminen koulussa on

tärkeää, jotta sitä vastaan voidaan alkaa taistella. Kiusaamisen tiedostamisen lisäksi aikuisten on erittäin tärkeää sitoutua päättäväisesti tilanteen muuttamiseen (Olweus, 1992). Kiusaamisongelman laajuuden selvittämiseen tehokas keino on todettu olevan kyselylomakekartoitus (Olweus, 1992; Salmivalli, 2010).

Kiusaamiseen tulee puuttua monitasoisesti. Olweus (1992) mainitsee koulutason, luokkatason sekä yksilötason toimenpiteet. Koulutasolla toimenpiteet voivat olla esimerkiksi edellä mainitun kyselylomakekartoituksen lisäksi kokouspäivä koko koululle kiusaamisongelmiin liittyen, aikuisten välinen yhteistyö ja kommunikaatio sekä parempi välituntivalvonta (Olweus, 1992). Luokkatasolla puolestaan tärkeitä keinoja ovat muun muassa luokan säännöt kiusaamista vastaan, oppiminen yhteistyönä sekä luokan sisäisiä suhteita vahvistava toiminta (Olweus, 1992; Salmivalli 2010). Yksilötasolla käydään keskusteluja uhrien, kiusaajien ja heidän huoltajiensa kanssa. Huoltajille pitäisi olla tarjolla tukea ja keskusteluryhmiä. Myös perusopetuksen opetussuunnitelma (2014) korostaa huoltajien osallisuutta ja kuulluksi tulemisen tärkeyttä yhteisöllisessä oppilashuollossa. POPS:n (2014) mukaan koulun tulisi tarjota myös huoltajille tukea kiusaamistilanteiden selvittämisessä.

Kiusaaja kiusaa, koska se on hänelle jollain tavalla antoisaa (Salmivalli, 2010). Yleensä kiusaamistapauksissa kiusaajalla on taustallaan hiljaisia apureita tai tukijoukkoja. Koko ryhmälle ja koululle kiusaamisesta puhuminen on hyödyllistä ja tärkeää, koska sillä voidaan pyrkiä muuttamaan kiusaajan apureina toimivien käyttäytymistä ja auttaa heitä ilmaisemaan haluttomuutensa kiusaamisen hyväksymiseen (Salmivalli, 2010). Luokille ja ryhmille on nimenomaan tärkeää painottaa jokaisen vastuuta ja osallisuutta erilaisiin tilanteisiin.

Suomen kouluissa toimii *Kiusaamisen Vastainen* tai *Kiusaamista Vastustava koulu* eli *KiVa Koulu*, jonka tarkoitus on ennaltaehkäistä kiusaamista, lisätä tietoisuutta kiusaamisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä saada oppilaat ja koulu yhteisö luomaan yhdessä jokaiselle turvallisen ja kivan kouluympäristön (Salmivalli, 2010). Jokaisella *KiVa Koululla* on myös kiusaamistilanteisiin tarkoitettu työryhmä *KiVa-tiimi*, joka selvittää ja pyrkii ratkaisemaan systemaattisesti jatkunutta kiusaamista (Salmivalli, 2010).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää ja syventää ymmärrystä siitä, miten koulukiusaaminen huoltajien näkökulmasta vaikuttaa kiusatun perheeseen ja erityisesti huoltajiin. Kyselyn vastauksista nousi esiin myös se, kuinka koulun ja kodin yhteistyön toimivuus sekä koulun suhtautuminen kiusaamiseen on vaikuttanut huoltajien kokemuksiin kiusaamisen seurauksista. Päätimme siis muodostaa vielä toisen tutkimuskysymyksen (kysymys 2), joka käsittelee tätä yhteistyön sujuvuutta sekä sen merkitystä huoltajien kokemuksiin.

1. Millaisena kiusatun lapsen huoltajat kokevat lapsensa kiusaamisen vaikutukset itseensä sekä perheensä elämään?
2. Miten kiusaamiseen liittyvän yhteistyön toimivuus koulun ja kodin välillä on vaikuttanut huoltajiin?

Valitsimme tutkimuksemme aiheeksi koulukiusaamisen vaikutuksen kiusatun läheisiin, koska aihetta on tutkittu tietäaksemme melko vähän. Koimme myös itse aiheen tärkeäksi. Emme itse onnistuneet löytämään yhtäkään aiempaa tutkimusta, joka olisi tehty lapsen kiusaamisen vaikutuksesta tämän läheisiin. Sawyerin ja kollegoiden (2011) tekemässä tutkimuksessa huoltajien kokemuksista lapsensa kiusaamisesta on kuitenkin hieman sivuttu myös kiusaamisen aiheuttamaa oirehdintaa huoltajien keskuudessa. Kiusaamisen on siis todettu vaikuttavan myös kiusatun huoltajiin, mutta tarkempaa tutkimusta aiheesta ei löytynyt. Sen sijaan muun muassa Olweus (1992) ja Salmivalli (1998; 2010) ovat tutkineet kiusaamista ilmiönä ja sen vaikutuksia kiusattuun. Myös kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen ovat aiheita, joita on tutkittu jonkin verran jo ennestään.

3.2 Tutkimusmenetelmät

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus sopii vuorovaikutuksellisten ilmiöiden sekä kokemuksiin perustuvien ilmiöiden tutkimiseen (Puusa & Juuti, 2020). Valitsimme kvalitatiivisen tutkimustavan, koska tutkimuksemme pohjautuu kiusattujen huoltajien kokemuksiin ja näkemyksiin. Tutkimuksemme pyrkii ymmärtämään sekä lisäämään tietoa kiusaamisen vaikutuksista myös kiusatun läheisiin ihmisiin. Puusan ja Juutin (2020) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on muun muassa juuri ilmiöiden syvällisempi ymmärtäminen sekä tiedon hankinta. Pyrimme ymmärtämään tutkimukseen osallistuvien käsityksiä ja ajatuksia, jotka muodostuvat kokemusten kautta. Laadullisessa tutkimuksessa keskiössä ovat ihmisten mielipiteet, tunteet, käsitykset sekä tulkinnat erilaisista asioista (Puusa & Juuti, 2020).

Laadullisessa tutkimuksessa aineisto on yleensä suhteellisen pieni (Puusa & Juuti, 2020). Tutkimuksemme on kuitenkin suurempi otos kuin normaalisti laadullisessa tutkimuksessa, mikä voi tuoda haastetta sen analysointiin. Kuitenkin vastauksien yksityiskohtaisuus vaihtelee kyllä/ei vastuksista pidempiin perusteellisiin vastauksiin. Laadullinen tutkimus perustuu kokemuksiin, joten sitä ei voi yleistää ja se voi vaikeuttaa tutkimuksen sovellettavuutta (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Toisaalta suurempi otos antaa paremman käsityksen tutkittavasta ilmiöstä sekä ihmisten näkemyksistä.

3.3 Aineistonkeruu

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi kyselylomakkeen (Liite 1). Aineistonkeruumenetelmänä kyselylomakkeen käyttö on yleisempää kvantitatiivisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi, 2018), mutta koimme sen olevan matalamman kynnyksen vaihtoehto esimerkiksi haastatteluun verrattuna. Halusimme, että kynnyksen vastaamiseen on matala, koska aiheena kiusaaminen voi olla monille vaikea ja toivoimme mahdollisimman montaa vastausta saadaksemme kattavan kuvan tutkittavasta asiasta. Kysely ei välttämättä ole kuitenkaan paras vaihtoehto, jos halutaan luoda yhteys ja luottamus tutkimukseen osallistujien kanssa, mikä on tärkeää laadullisessa tutkimuksessa (Puusa & Juuti, 2020). Yhteyden luominen olisi tärkeää, jotta osallistujien haluja

ja huolia voitaisiin ymmärtää paremmin (Puusa & Juuti, 2020). Haastattelu siis olisi voinut olla toinen vaihtoehto aineiston keruumenetelmäksi, vaikka päädyimmekin valitsemaan kyselyn.

Kyselylomake aineistonkeruumenetelmänä voi tuoda haasteita myös molemmin puoliseen ymmärrykseen (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Lomakkeella on valmiit kysymykset, joita ei ole mahdollista tarkentaa, kun kysely on jo jaettu, kuten esimerkiksi haastattelussa voisi tehdä. Näin ollen ei voida taata sitä, että jokaiseen kysymykseen saadaan kysymystä vastaavaa vastausta. Tämä heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Toisaalta pyrimme kuitenkin takaamaan sen, että jokainen saa tuoda asiansa tarpeeksi hyvin esiin lisäämällä lomakkeen loppuun kohdan, johon sai halutessaan vapaasti laittaa lisätietoa, jos kysymykset eivät vastaajien mielestä kattaneet kaikkea. Lisäksi lomakkeen alussa olivat meidän yhteystietomme, jotta osallistuja pystyi tarvittaessa olemaan meihin yhteydessä ja halutessaan esittämään kysymyksiä kyselyyn liittyen. Kynnys ottaa yhteyttä voi kuitenkin olla joillekin suuri, jolloin vapaa sana kyselyn lopussa antoi mahdollisuuden myös omiin ajatuksiin.

Kyselylomakkeella kysyttiin ensin taustatietoina vastaajan ikää ja sukupuolta sekä lapsen ikää kiusaamisen uhriksi joutuessa ja sitä, kuinka kauan kiusaaminen oli jatkunut. Vastaajista 70 oli naisia ja 4 miehiä. Vastaajien keski-ikä oli 40–49-vuotta ja kiusattujen iät vaihtelivat 5–17 vuoden välillä. 70 %:ssa tapauksista lapsen kiusaaminen oli jatkunut yli vuoden. Lomakkeella oli taustatietojen lisäksi vain avoimia kysymyksiä, joiden ongelmana saattavat olla lyhyet vastaukset (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kohtasimme itsekin tätä ongelmaa jonkin verran, mutta useimmat vastaajat olivat vastanneet niin, että saimme kysymyksiin tarpeeksi kattavat vastaukset. Myös Tuomin ja Sarajärven (2018) mainitsemat vastaajien mahdolliset ymmärtämisen haasteet saattavat ilmetä myös silloin, kun itse analysoimme aineistoa ja luemme vastauksia.

Kyselyä käytetään aineistonkeruumenetelmänä silloin, kun halutaan saada selville mitä ihminen ajattelee (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tässä tutkimuksessa halusimme nimenomaan saada selville sen, miten kiusattujen huoltajat ajattelevat lapsensa kiusaamisen vaikuttaneen heihin ja heidän elämäänsä. Lähetimme linkin kyselyyn kuuteen eri Facebook-ryhmään, mutta emme tiedä kuinka monta vastausta saimme mistäkin ryhmästä tai tuliko vastauksia edes kaikista kuudesta ryhmästä. Yksi kyselyn ongelma saattaakin olla vähäinen

vastaajamäärä, koska moni voi kokea vastaamisen aikaa vieväksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kysely saattaa myös helposti hukkoa Facebook-ryhmissä muiden julkaisujen joukkoon. Saimme kuitenkin suuren määrän vastauksia ja niistä suurin osa oli huolella kirjoitettuja.

Saimme kyselyyn yhteensä 74 vastausta, joten aineistomme on melko suuri laadulliseksi tutkimusaineistoksi. Päädyimme kuitenkin huomioimaan kaikki vastaukset saadaksemme tarkemman kuvan ilmiöstä, emmekä halunneet satunnaisesti rajata pois osaa vastauksista, jotta tulosten ulkopuolelle ei jäisi tärkeitä seikkoja. Vastauksia saimme laajasti sekä yksityiskohtaisesti, mikä puolestaan lisää tutkimuksen luotettavuutta.

3.4 Aineiston analyysi

Analyysitavaksi valitsimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto on usein monipuolinen ja siitä saattaa nousta esiin uusiakin teemoja, joita tutkija ei ole osannut ajatella etukäteen (Puusa, 2020), kuten meille tutkimuksessamme kävi.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tarkoituksena on luoda tutkimusaineiston pohjalta teoriaa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Aineistolähtöisessä analyysissä on myös tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että tieto nousee puhtaasti aineistosta, eikä tutkijoiden omista ennakkoluuloista (mt.). Lähdimme siis tekemään analyysiä aineiston pohjalta ilman, että lähestyimme sitä minkään aikaisemman ajatuksen tai teorian ohjailmana. Perehdyimme ensin aineistoon ja sitten teimme molemmat erilliset aineistonanalyysit saadaksemme mahdollisimman todellisen käsityksen ilmiöstä. Käytimme aineiston analyysin toteuttamiseen teemoittelua. Teemoittelu on laadullisen aineiston pilkkomista pienempiin osiin ja sen jälkeen näiden osien ryhmittelyä eri teemojen alle (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Ensimmäin siis tutustuimme aineistoon, jonka jälkeen listasimme sieltä nousevia teemoja omiksi ryhmikseen. Näiden teemojen pohjalta lähdimme kirjoittamaan tuloslukua.

4 TULOKSET

4. 1 Kiusaamisen vaikutukset uhrin huoltajiin

4.1.1 Henkiset vaikutukset

Lapsen kiusaamisen henkiset vaikutukset huoltajiin nousivat selkeimpänä teemana esiin aineistosta. Yhteistä lähes kaikille vastaajille oli huoli lapsesta. Aineistosta kävi ilmi, että moni kiusatun huoltaja tunsi turhautuneisuutta, vihaa ja ärtymystä kiusaajaa, mutta myös koulua ja toisinaan myös itseään kohtaan. Syynä vihaisuudelle ja ärtymykselle koulua kohtaan oli pitkälti se, että huoltajat kokivat koulun ja opettajien vähättelevän kiusaamista. Aineistosta nousi esiin esimerkiksi koulujärjestelmää ja koulujen henkilökuntaa kohtaan kiusaamisen vähättelystä johtuvaa luottamuspulan syntymistä ja katkeroitumista.

Kiusaajat ja surkeat opettajat ovat aiheuttaneet koko meidän perheelle niin paljon surua ja murhetta ettei sitä osaa edes kertoa

- - vei lopunkin uskon koulujärjestelmän.

- - olen alkanut väheksyä opettajien ammattikuntaa.

Olen tuntenut myös kiukkua ja epäoikeuden tunnetta siitä, ettei asiaan puututtu koulussa.

Ärtymys itseä kohtaan johtui avuttomuuden ja riittämättömyyden tunteesta, kun huoltajat kokivat, että eivät voi tai osaa tehdä tarpeeksi lopettaakseen oman lapsen kokemaa kiusaamista. Koettua huonommuuden ja syyllisyyden tunnetta kuvattiin ja pohdittiin muun muassa seuraavasti:

Tuntui että aina olen väärässä paikassa, olin töissä kun olisi pitänyt olla kotona.

Olisinko itse voinut tehdä vielä enemmän estääkseni tapahtumat?

Vuosia tunsin olevani maailman paskin äiti, kun en pystynyt auttamaan lastani vaikka näin hänen kärsivän.

Monilla huoltajista esiintyi aiemmin mainittujen tunteiden lisäksi surua ja pelkoa sekä alakuloisuutta. Fyysisen uupumisen lisäksi yleistä oli henkinen uupumus ja vain kaksi vastaajista kertoi, että lapsen kiusaamisella ei ollut heihin itseensä mitään vaikutusta. Huoltajat olivat uupuneita jatkuvan välien selvittelyn ja lapsen tukemisen takia, mutta myös jatkuva pelossa eläminen vei oman osansa jaksamisesta. Pelko, joskus jopa lapsen hengen puolesta, on lamauttavaa ja vie pahimmillaan koko toimintakyvyn. Useampi kyselyyn vastanneista huoltajista olikin joutunut turvautumaan terapiaan tai muuhun ammattilaisen kanssa keskusteluun käsitelläkseen tapahtunutta. Monet kokivat stressiä lapsen hyvinvoinnista ja pärjäämisestä, mikä aiheutti väsymystä ja masennusta ja saattoi johtaa jopa paniikkikohtauksiin. Vastaajista useat kertoivat jääneensä sairauslomalle henkisen jaksamisen ollessa vaakalaudalla.

Huoli lasta kohtaan saattoi jatkua vielä pitkälle kiusaamisen päättymisen jälkeenkin, mikä selkeästi muistuttaa kiusaamisen kauaskantoisista jäljistä ja moni huoltajista uskookin kiusaamisen aiheuttamien arpien säilyvän koko elämän ajan.

4.1.2 Fyysiset vaikutukset

Fyysiset vaikutukset kiusatun huoltajiin olivat pääosin *psykosomaattisia* (ks. luku 2.3). Keskeistä oli, että lapsen kiusaaminen on aiheuttanut huoltajille vakavaakin uupumusta, joka vastaavasti johti fyysiseen oireiluun. Yksi fyysisistä stressin aiheuttamista oireista oli unettomuus, kun huoltajat viettivät yön ajatellen ja pohtien kiusaamista ja sen selvittelyä. Monella vastaajalla esiintyi myös päänsärkyä. Kun jaksaminen oli koetuksella, oli vastaajilla vaikeuksia keskittyä ja itsestä huolta pitäminen jäi muun arjen ohella vähäiseksi.

Paljon olen kuormittunut ja väsynyt hoitamaan asioita.

Henkisesti vienyt paljon voimia ja sitä kautta vaikuttanut jaksamiseen ja esim. itsestä huolehtimiseen.

Univaikeuksia koska öisin miettii ja murehtii lapsen tilannetta ja omaa syyllisyyttä -
-.

Kiusaamisen huoltajille aiheuttaman stressin kerrottiin aiheuttaneen myös allergioita, kohonnutta verenpainetta, migreeniä, ärtyvän suolen oireyhtymää (IBS) sekä nokkosrokkoa.

4.1.3 Sosiaaliset vaikutukset

Useat kyselyyn vastanneista huoltajista olivat kokeet oman lapsen kiusaamisen vaikuttaneen sosiaaliseen elämäänsä sekä työntekoon. Sosiaalinen elämä on kärsinyt esimerkiksi jaksamisen, masennuksen ja muiden oireiden vuoksi. Osa vastaajista on alkanut välttelemään julkisia paikkoja, joissa he saattaisivat törmätä kiusaajan huoltajiin. Lisäksi osa huoltajista, ei ole halunnut tai jaksanut nähdä muiden lasten huoltajia, koska he ovat kokeneet oman tilanteen niin hankalana, että muut eivät pystyisi sitä ymmärtämään. Huoltajat myös kertoivat huomanneensa vertaavansa omaa elämäänsä muiden perhe-elämiin.

Vaikutti niin paljon että tosiaan vaihdoin toimipistettä työssä. Lisäksi monesti olin niin uupunut ja ahdistunut että halusin että olemme vain kotona ettei kukaan pääse sanomaan mitään paha lapsestani. En halunnut nähdä ketään ja monesti ystävät keillä oli saman ikäisiä lapsia niin olivat vaikeimpia kohdata koska olin tahattomasti kateellinen heille ja heidän tavallisesta arjestaan ja minusta tuntui että etenkin he eivät ymmärrä meidän tilannettamme.

Energiat on olleet vähissä. Olen tullut epäluuloisemmaksi ihmisten suhteen nähtyäni joissakin vanhemmissakin ruman ja sadistisen puolen. Olen tietyllä tapaa kyllästynyt ihmisiin.

Lisäksi huoltajat ovat kokeneet lapsen kiusatuksi tulemisen vaikuttaneen työntekoon. Vastaajat ovat työaikana esimerkiksi murehtineet koulussa mahdollisesti sattuvia tapahtumia. Usea huoltaja on joutunut jäämään töistä myös eripituisille sairauslomille. He toivat esille keskittymisvaikeudet, poissaolojen lisääntymisen sekä pelon tunteet töissä.

Pelkään että joudun jälleen lähtemään kesken päivän töistä kun lapselle on sattunut jotakin. Olen joutunut jäämään lapsen kanssa kotiin joitakin kertoja kun koulussa ei ole ollut turvallista.

On vaikuttanut sairasloman merkeissä ja vetäydyin myös kotiini koska en jaksanut mitään ylimääräistä.

Joskus kiusaaminen on mennyt sellaiselle tasolle, että huoltaja on jäänyt kotiin opettamaan lasta, koska koulussa oleminen on ollut mahdotonta. Toisaalta vastauksissa tuli ilmi myös se, että hyvä tukiverkosto sekä työkaverit ja työyhteisö on tukenut sekä auttanut jaksamaan vaikeiden aikojen läpi. Yksi vastaajista kertoi esimerkiksi näin:

Hyvät työkaverit ja esimies jolle pystyi kertomaan tilanteesta auttoivat jaksamaan. Se ettemme hävenneet tilannetta vaan avoimesti kerroimme, emmekä jääneet kotiin peloissamme vaan kuljimme normaalisti ja vahvana perheenä auttoi.

Huoltajat kokevat jääneensä yksin asian käsittelyssä. Osa vastaajista on kiitollisia lapsille tarjotusta tuesta, mutta kertovat, että olisivat sitä myös itselleen toivoneet. Vastaajista ne, joilla on hyvä tukiverkosto, kertoivat etteivät he olisi selvinneet ilman sitä. Toisaalta osa vastaajista oli esimerkiksi yksinhuoltajia, jotka kokivat lisätaakkaa siitä, ettei harteilla olleita asioita kiusaamiseen liittyen pystynyt jakamaan muiden kanssa. Tämän lisäksi usea tukea saanut kommentoi, että tukea itselleen oli pitänyt vahvasti vaatia, jotta sitä oli saanut. Entä ne huoltajat, joilla ei ole enää voimia pyytää apua? Yksi vastaajista kommentoi näin:

Jälkihoito, mitä se on? Kiusaaminen on sotaan verrattavissa oleva trauma ja toipuminen ottaa aikaa. Kasvavan lapsen ja nuoren sosiaalinen eristäminen ikätovereistaan tekee kehitykselle hallaa. Kiusaamisen loputtua kiusattu ja perhe

jää huomiotta. Vertaa siihen, että ampumavälikohtauksessa saadaan ampuminen loppumaan, mutta haavoittuneet uhrit jätetään verissä makaamaan. Poliisien kysymys kannattaisiko kiusattujen vaihtaa paikkakuntaa kertoo yleisestä asennoitumisesta paljon. Entä jos kiusattuja on puoli kylää?

4.2 Vaikutukset muuhun perheeseen

Tutkimuksessamme keskityimme pääosin tarkastelemaan lapsen kiusaamisen vaikutuksia tämän huoltajiin. Vastauksista nousi esiin kuitenkin paljon keskustelua siitä, miten yhden lapsen kiusaaminen perheessä aiheutti seurauksia koko perheeseen huoltajia sekä kiusatun sisaruksia myöten.

Kiusaaminen aiheuttaa kiusatulle pitkäkestoisia oireita. Näitä oireita ovat muun muassa henkiset oireet, kuten mielenterveysongelmat tai fyysiset oireet, kuten vatsakivut tai päänsärky. Lähes jokaisen vastaajan kiusatulla lapsella ilmeni joko henkisiä tai fyysisiä oireita, joillakin lapsilla molempia. Kun kiusattu lapsi on henkisesti kuormittunut, hän purkaa tuskaansa kotona, mikä näkyi esimerkiksi aggressiivisena käytöksenä huoltajia ja sisaruksia kohtaan. Eräs vastaajista kirjoittikin näin: “ - - huonosti voiva ja stressaantunut ihminen ei jaksakaan olla ystävällinen, kiva, kiltti ja johdonmukainen.” Jossain tapauksessa lapsen tilanne on ollut niin vaikea, ettei huoltaja ole enää itse kyennyt auttamaan lasta. Muutama vastaaja kertoiikin tehneensä omasta lapsestaan lastensuojeluilmoituksen saadakseen apua.

Moni vastanneista kertoi muiden lasten jääneen vähemmälle huomiolle, koska huoltajien kaikki aika ja voimat menivät kiusatun lapsen tukemiseen ja kiusaamisen selvittelyyn. Huoltajien huoli ja väsymys siis heijastui myös kiusatun sisaruksiin. Tällöin sisarusten henkinen kuormitus kasvoi, mikä vastaavasti aiheutti heille fyysistä oireilua. Kiusatun sisaruksetkaan eivät siis välttyneet *psykosomaattisilta oireilta* (ks. luku 2.3).

Äärimmäisissä tapauksissa kiusaaminen on seurannut kiusattua kotiin, ja kiusaaminen ja uhkailu ovat kohdistuneet myös muihin perheenjäseniin. Tämän takia koko perhe on joutunut olemaan jatkuvasti varovainen ja pelon vallassa. Huoltajat ovat joutuneet myös peittelemään omia tunteitaan ja “esittämään

kovaa” lasten edessä. Vaikeissa tapauksissa jopa silloin, kun oma lapsi ei ole enää halunnut elää, jotta lapsi ei saa lisää huolta huoltajien murheesta.

Lapsen ja huoltajan välistä suhdetta saattoi hankaloittaa uhrin kokemus siitä, että huoltajan puuttuminen kiusaamiseen on pahentanut kiusaamista tai vastaavasti puuttumatta jättämisestä on syyllistetty huoltajia. Usealla huoltajalla oli halu suojella omaa lastaan lisäkiusaamiselta. Kaikissa tapauksissa lapsen kiusaamisen vaikutukset koko perheeseen eivät olleet täysin negatiivisia, vaan kiusaaminen joiltain osin lähensi osaa perheistä ja tiivistä perheiden sisäisiä suhteita. Lapselle oli esimerkiksi pyritty selittämään tilanteeseen johtaneita syitä ja sitä, että kiusaaminen ei ole koskaan kiusatun vika.

4.3 Kiusaamiseen puuttuminen sekä kodin ja koulun yhteistyö

Kyselyyn vastanneista huoltajista 60 % on kokenut, että koulu ei ole puuttunut kiusaamiseen tai on puuttunut, mutta sitä ei ole saatu loppumaan. Huoltajista 40 % puolestaan kertoi, että koulu puuttui kiusaamiseen, niin että se saatiin loppumaan. Toisaalta useassa tapauksessa, jossa kiusaaminen oli saatu loppumaan, huoltajat toivat esille sen, että heidän oli itse pitänyt vaatia siihen puuttumista sekä painostaa koulua. Eräs vastaajista kertoi näin

Kiusaamisen loppuminen vaati vahvaa puuttumista, sekä meidän vanhempien systemaattista painostusta ja asian esillä pitoa. Piti tapella ja olla leijonaemo että loppui.

Useasta vastauksesta tuli esille vastaavanlaisia kokemuksia. On huolestuttavaa, että huoltajien vastuulla on useassa tapauksessa ollut se, että kiusaamiseen puututaan. Tämä vie paljon voimavaroja sekä voi pahimmassa tapauksessa uuvuttaa huoltajan. Vastauksissa nousi esille myös se, ettei huoltaja tietyin pisteen jälkeen jaksanut enää tapella koulun kanssa, joten kiusaaminen jatkui ja huoltaja masentui. Vastauksista nousikin esille juuri se, että huoltajan rooli on ollut merkittävä kiusaamiseen puuttumisessa, vaikka kiusaaminen tapahtuisi koulussa kouluaikaan. Useassa vastauksessa kerrottiin, että kiusaaminen on loppunut vasta kun kiusaaja tai kiusattu on muuttanut pois tai vaihtanut koulua,

lapsi on oppinut puolustamaan itseään tai pahimmassa tapauksessa vasta, kun kiusaamisesta on tehty rikosilmoitus tai jotain vakavampaa on sattunut. Osa huoltajista kuitenkin nosti esiin sen, että heidän mielestään koulun kaltaisessa ympäristössä on mahdotonta puuttua kiusaamiseen.

Ajattelen että koulu on sosiaalisesti niin luonnon ja epätasapainoinen ympäristö että sille ei voi tehdä mitään, paitsi yksilötasolla yrittää kasvattaa lapselle niin hyvä itsetunto, että hän kykenee puolustautumaan. En ole myöskään kuullut muilta vanhemmilta että koulun toimilla kiusaaminen loppuisi, kiusaaminen loppuu kun kiusattu osoittaa omilla toimillaan ettei se kannata. Olisi reilumpaa niin että kiusaamisesta koituisi jotain oikeita sanktioita, kuten aikuisillekin koituu jos he ovat väkivaltaisia toisiaan kohtaan.

Koulu tuntui olevan voimaton asian edessä - -.

Toisaalta vastauksista nousi hyvä huomio esiin: vaikka kiusaamiseen puuttuminen on hankalaa, ei se ole lapsen syy, eikä lapsi voi joutua jatkuvasti siitä kärsimään.

Koulu ei tartu kunnolla asiaan. Ymmärrän sen olevan haastavaa, mutta lapseni ei voi kärsiä ikuisesti.

Huoltajat tiedostivat, että henkilösuhteet sekä opettajien ja rehtorien asennoituminen kiusaamiseen oli ollut merkittävää kiusaamistapauksien yhteydessä. Monessa tapauksessa tilanteen oli ratkaissut ulkopuolinen henkilö, kuten kuraattori. Huoltajat olivat kokeneet, että kuraattori oli ottanut huolen tosissaan ja tarjonnut tilanteeseen ratkaisun. Yhdessä tapauksessa myös oppilaan isä oli mennyt välituntien ajaksi koululle ja vähitellen kiusaamien oli vähentynyt ja lopulta loppunut kokonaan. Voidaan pohtia, onko opettajan auktoriteetilla osuutta siihen, kuinka tehokkaasti kiusaaminen saadaan loppumaan. Suurin osa vastaajista oli kuitenkin kokenut kiusaamisen vähättelyä sekä vastuun välttelyä. Lisäksi huoltajien kysymyksiin vastaamista oli vältelty. Monessa tapauksessa kiusaaminen oli otettu tosissaan vasta, kun oli tapahtunut jotain traagisempaa, esimerkiksi pilakuva oli laitettu koulun seinälle.

Yhteistyö koulun ja kodin välillä oli todettu olevan huonoa, varsinkin kiusaamiseen liittyen. Vastaajista 60 % koki yhteistyön koulun kanssa erittäin huonoksi tai huonoksi, kun taas 30 % vastaajista puolestaan koki, että koulun kanssa yhteistyö on sujunut hyvin. Toisaalta osa vastaajista kertoi yhteistyön sujuvan muissa asioissa, mutta kiusaamisongelmien ratkomisessa se ei ole toiminut.

Huoltajat kertoivat usein joutuvan ristiriitaan opettajien ja koulun kanssa sen vuoksi, että koulu on vähätelty, siirtänyt vastuuta tai syyllistänyt huoltajia. Yhteistyön hyväksi kokeneet puolestaan kertovat, että koulu on pitänyt hyvin yhteyttä ja he ovat yrittäneet puuttua kiusaamiseen. Huoltajat ovat kokeneet myös, että kiusaajien ja kiusattujen huoltajien välinen yhteistyön toimivuus on vaikuttanut siihen, kuinka tehokkaasti kiusaaminen on saatu loppumaan.

Toisaalta usea huoltaja nosti esiin sen, ettei opettaja välttämättä osaa puuttua tilanteisiin ja siksi on helpompaa esimerkiksi "piiloutua KiVa -koulun taakse". Vastauksissa käy ilmi myös se, että monet huoltajat kokevat opettajien tekemän parhaansa tilanteiden selvittämisessä. Toisaalta välillä voi olla hankala arvioida oppilaiden kertomusten todenperäisyyttä. Vastauksissa tuli esille esimerkiksi tapaus, jossa oppilasta oli syytetty kiusaajaksi perusteettomasti, jolloin tämä joutui kiusatuksi ja häirityksi ja jopa vainotuksi.

Yksi vastaajista toi esille sen, etteivät tilanteet ole aina mustavalkoisia ja se lapsi, joka lyö ole aina "paha", vaan taustalla voi olla vakavampaa sanallista häirintää ja kiusaamista, joka provosoi esimerkiksi tässä tapauksessa ADHD-lasta lopulta käyttäytymään aggressiivisesti, koska muut lapset eivät lopettaneet ennen kuin saivat hänet reagoimaan. Toisaalta tilanteisiin on vaikea puuttua, varsinkin silloin, jos niitä ei näe. Usein tällöin päädytään sana sanaan vastaan - tilanteisiin. Huoltajat toivoisivat opettajilta lisää avoimuutta, ymmärrystä ja myötäelävää vuorovaikutusta.

Toivoisin kovasti, että opettajille opetettaisiin paljon enemmän sosiaalisia taitoja, rakentavaa ja myötäelävää vuorovaikutusta, yhteisöllisyyden luomista ym. Tärkeintä on turvallinen ja innostava oppimisympäristö. Vasta sen jälkeen voidaan omaksua uusia asioita. Minun lapsellani on hyvä tukiverkosto. Kaikilla sitä ei ole. Ja usein kiusaaja tarvitsee eniten apua.

Huoltajat ovat lisäksi kokeneet välillä opettajan kiusaavan oppilasta.

Jopa opettaja puolusti kiusaajia ja syytti minun lastani. Esim. opettaja antoi käyttäytymisestä lapselleni 7. Kysyin syytä miksi... Vastaus kun minun lapseni osaa kaikkea ja aina viittaa oppitunneilla, muille tulee paha mieli kun eivät osaa.

Saamissamme vastauksissa huoltajat olivat saaneet "pojat ovat poikia" ja "tällaista poikien välistä läppää ja vitsailua pitää vaan kestää" lausahduksia opettajilta tai muulta koulun henkilökunnalta. Huoltajat kertoivat, etteivät he voineet uskoa, että nykyajan koulussa suhtaudutaan kiusaamiseen niin välinpitämättömästi. Osa huoltajista painotti myös sitä, että jokaisen aikuisen tulisi puuttua kiusaamiseen, jos sitä näkee. Kiusaamiseen puuttumattomuus antaa sille *hiljaisen hyväksynnän* (ks. luku 2.4), eikä se tarjoa käsillä olevaan ongelmaan ratkaisuja.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

5.1 Tulosten pohdinta

Kiusaaminen jättää selkeät jäljet kiusattuun. Kiusatut kokevat monenlaista oireilua fyysisistä psyykkisiin oireisiin (Wolke & Lereyal, 2015; Haataja, Konu, Koivisto, Joronen, 2006), joita voidaan soveltaa myös kiusatun lähipiirin kokemaan oirehdintaan. Tutkimuksemme tulokset osoittivat, että kiusaamisen vaikutukset eivät siis rajoitu pelkkään uhriin. Sawyerin ja kollegoiden (2011) tutkimuksessa huoltajat kertoivat kokevansa huolta, vihaa ja turhautuneisuutta. Tutkimuksessamme huoltajat kertoivat kokevansa samankaltaisia tunteita.

Oireista nousivat eniten esiin psyykkinen oireilu ja uupumus. Huoltajat kaipaivatkin enemmän tukea kiusaamisen torjumiseen ja sen käsittelyyn. Opetussuunnitelmassa (2014) nostettiin esiin huoltajille tarjottava tuki. Myös Olweus (1993) ja Salmivalli (2010) nostivat esiin sen, että huoltajia tulisi yhtä lailla tukea sekä tarjota heille apua kiusaamistilanteen aikana. Tämä ei kuitenkaan tule ilmi vastauksista. Mannerheimin lastensuojeluliitto (2023) tarjoaa huoltajille ja perheelle tukea kiusaamisen sattuessa omalle kohdalle. Huoltajille olisi koulun puolesta hyvä tiedottaa mahdollisista tuen lähteistä.

Psyykkisen oireilun lisäksi vastaajilla esiintyi fyysisistä ja psykosomaattista oireilua, kuten päänsärkyä ja unettomuutta. Myös vaikutuksia sosiaaliseen elämään ilmeni. Vaikka aikaisempaa tutkimusta huoltajien fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista oireista on vähän, voidaan tutkimuksemme perustella päätellä, että kiusatun huoltajat kärsivät vastaavanlaisista oireista kuin kiusatut. Tutkimuksemme tulokset vastasivat oireiden osalta aikaisempien tutkimusten tuloksia. Kiusatun oireita ovat tutkineet esimerkiksi Wolke & Lereyal (2015) ja Haataja ja kollegat (2006).

Huoltajat kokivat avoimen keskustelun lähentävän lapsen ja huoltajan suhdetta, mutta se vaatii molemmilta osapuolilta esimerkiksi luottamusta, avoimuutta, ymmärrystä, vaikeiden tunteiden käsittelyä sekä jaksamista.

Avoimuuden ei tulisi rajoittua pelkästään huoltajan ja lapsen suhteeseen, vaan yltää lisäksi koulun ja kodin yhteistyöhön sekä myös yhteistyöhön muiden huoltajien kanssa. Huoltajat näyttävät esimerkkiä tulevalle sukupolvelle siitä, kuinka toisia kohdellaan (Salmivalli, 2010). Toisaalta samoin kuin Salmivallin (2010) tutkimuksessa myös meidän tutkimuksestamme nousi esiin se, että monesti kiusaamistilanteista puhuttaessa huoltajat ja koulu joutuvat ristiriitaan, jossa huoltajat syyllistävät koulua ja koulu kotia. Salmivallin (2010) mukaan sekä koululla, että huoltajilla on vastuu kiusaamisen ehkäisemisessä sekä sen lopettamisessa. Kiusaamistilanteissa yhteistyö on erityisen tärkeää, sillä niissä kärsivät kaikki osapuolet, erityisesti lapset. Ratkaisua etsiessä aikuisten tulisi muistaa pitää lapsen etu mielessä, eikä antaa omien näkemuserojen vaikuttaa yhteistyön toimivuuteen.

Huoltajat, joiden oli pitänyt vaatia kiusaamiseen puuttumista, olivat myös kokeneet uupumusta, stressiä ja ahdistusta enemmän kuin ne, joilla yhteistyö koulun kanssa oli sujunut hyvin ja jotka olivat kokeneet, että koulu käytti tehokkaita toimenpiteitä kiusaamisen lopettamiseksi. Vähättely ja kiusaamisen tiedostamattomuus koulun puolelta puolestaan olivat lisänneet psyykkisiä ja fyysisiä oireita. Voidaan siis sanoa, että koulun suhtautumisella kiusaamiseen, huoltajiin sekä yhteydenpitoon on suuri merkitys siihen, kuinka vakavia ja pitkäkestoisia oireita kiusaamisesta huoltajille syntyy.

Kiusaamistilanteiden selvittämisessä kiusatun huoltajat olisivat toivoneet kiusaajilta anteeksipyyntöä, kuten myös Rigbyn (2019) tutkimuksessa todettiin. Toisaalta tilanteet eivät ole mustavalkoisia ja syyt kiusaamiselle löytyvätkin usein kiusaajan omasta pahoinvoinnista. Kiusaajillekin tulee tarjota apua, eikä heitä saa unohtaa. Kiusaaja ei kiusaa, jos hän ei saa siitä jotain esimerkiksi lisää itsevarmuutta tai hyväksyntää muilta (Salmivalli, 2010). Kiusaajan oma pahoinvointi voi siis ilmetä kiusaamisena.

Tutkimuksessamme nousi esiin huoltajien toiveita siitä, että opettajilla olisi lisää koulutusta kiusaamistilanteisiin puuttumiseen ja yhteyden pitoon kodin ja koulun välillä. Aikaisemmasta tutkimuksesta (Orell & Pihlaja, 2020) selvisi, että myös opettajat kokevat, että koulutusta yhteistyöstä voisi lisätä, jolloin valmiudet erilaisien tilanteiden kohtaamiseen työelämässä kasvaisivat. Salmivallin (2010) mukaan KiVa Koulu on luotu tarjoamaan apua erilaisiin

kiusaamistilanteisiin sekä varsinkin sen ennaltaehkäisyyn, mutta toisaalta on tärkeää, että opettaja osaa käyttää materiaalia oikein sekä tehokkaasti.

On huolestuttavaa, että kiusaamista vielä nykypäivänä pidetään osana kasvamista. "Pojat ovat vain poikia" tai "tällaista poikien välistä läppää ja vitsailua pitää vaan kestää" lausahdukset ovat kiusatun kokemusten vähättelemistä ja se voi olla erittäin haitallista kiusatun kasvulle. Myös Salmivallin (2010) mukaan kiusatun kokemuksia ei missään nimessä tulisi vähätellä vaan lasta tulisi tukea kaikin tavoin. Toisaalta kiusaamisen ajattelu osana lapsuutta -ilmiö tuli esiin myös Sawyerin ja kollegoiden (2011) tutkimuksessa.

Huoltajat voivat ennaltaehkäistä kiusaamista myös tietoisuuden lisäämisellä eli lasten kanssa kiusaamisesta, sen syistä ja seurauksista keskustelemalla sekä pohtimalla yhdessä sitä, kuinka kiusaamistilanteen huomattaessa tulisi toimia (Salmivalli, 2010). Tietoisuuden lisääminen vähentää myös lapsen todennäköisyyttä osallistua itse kiusaamiseen. Tutkimuksemme tukee aikaisempaa tutkimusta tästä, sillä osa huoltajista oli kertonut kiusaamisesta keskustelemisen auttavan siinä, että lapselle ei jäisi traumoja ja hän ymmärtäisi kiusaamisen taustalla olevat syyt. Toisaalta tässä tilanteessa keskustelu ei toiminut ennaltaehkäisynä, vaan tilanteesta selviämisen keinona.

Tutkimuksessamme esille nousi myös muita samoja teemoja kuin aikaisemmissa tutkimuksissa. Esimerkiksi *epäsuorakiusaaminen*, *yhteistyö* ja *hiljainen hyväksyntä* olivat toistuvia teemoja sekä meidän että esimerkiksi Salmivallin (2010) ja Olweuksen (1992) tutkimuksissa.

Toisaalta tutkimuksessamme nousi esille myös yksi eroavaisuus. Aikaisempi tutkimus *KiVa Koulusta* (esim. Salmivalli, 2010) kertoi sen olevan Suomessa toimivaksi todettu kiusaamista ehkäisevä toimintatapa. Tutkimuksessamme kuitenkin nousi esille se, että ainakaan huoltajat eivät usko KiVa Koulu -mallin toimivuuteen.

Tutkimuksemme lisää tietoa sekä ymmärrystä kiusaamisen vakavuudesta sekä sen laajoista vaikutuksista myös kiusatun läheisiin. Lisäksi tutkimus syventää ymmärrystämme toimivan koulun ja kodin välisen yhteistyön merkityksestä. On kuitenkin tärkeää muistaa, että tilanteissa on aina kaksi osapuolta ja tässä tutkimuksessa tutkittiin vain huoltajien subjektiivisia

kokemuksia, joten esimerkiksi koulun näkökulma ja kokemus tilanteista eivät tule vastauksista esille.

5.2 Tutkimuksen soveltaminen

Kiusaamisen vaikutuksia kiusatun läheisiin on tutkittu erittäin vähän. Tulokset ovat merkittäviä, koska niistä selviää kiusaamisen seurausten vakavuus myös kiusaamisen uhria ympäröiviin ihmisiin. Monella vastaajalla oli toiveena, että opettajilla olisi enemmän tietoa ja taitoa puuttua kiusaamiseen. Myös POPS (2014), Olweus (1993) ja Salmivalli (2010) painottavat huoltajalle tarjottavan tuen tärkeyttä. Opettajankoulutus voisikin sisältää enemmän kursseja tai muuta vaihtoehtoista tukea, joka tarjoaisi eväitä kiusaamisen ehkäisemiseen sekä siihen puuttumiseen myöhemmin työelämässä. Näin voitaisiin paremmin turvata oppilaille kiusaamisvapaa koulutie.

Tutkimustuloksia voidaan myös soveltaa muihin kiusaamistilanteisiin. Esimerkiksi työpaikoilla *epäsuoraa kiusaamista* (ks. luku 2.2) esiintyy paljon. Kiusaaminen perustuu ryhmäilmiöihin tai henkilöiden välisiin suhteisiin (Salmivalli, 1998; Olweus, 1992). Tämän vuoksi henkilöstöhallinnossa tai yrityksen johdossa tulisi myös olla selkeät toimintamallit siihen, kuinka kiusaamiseen ja häirintään puututaan. Tiedottaminen sekä avoimuus ovat tärkeitä niin kouluissa kuin työpaikoilla tapahtuvan kiusaamisen ennaltaehkäisyssä.

5.3 Jatkotutkimusaiheita

Tutkimuksessa huoltajat kokivat tarpeelliseksi kuulluksi tulemisen. Harvalla tähän ei kuitenkaan ole ollut mahdollisuutta. Tämän vuoksi koemme, että olisi tärkeää myös laajentaa tutkimusta ja antaa kiusatun huoltajille sekä myös muille perheenjäsenille mahdollisuus tulla paremmin kuulluksi sekä kertoa heidän tarinansa. Erityisesti esimerkiksi vaikutuksia sisaruksiin voisi tutkia enemmän, koska vastauksissa tuli selkeästi ilmi myös heidän pahoinvointinsa ja oireilu toisen sisaruksen kiusaamisen uhriksi joutumisesta.

Jatkotutkimuksena voisi tutkia myös esimerkiksi koulun näkökulmasta sitä, kuinka toimivaa kiusaamiseen puuttuminen sekä yhteistyö huoltajien

kanssa on. Tutkimuksessa ilmeni, että huoltajien luotto koulutusjärjestelmään on heikentynyt ja opettajien mahdollisuuksiin vaikuttaa kiusaamiseen ei uskota. Olisi siis tärkeää tietää se, millaiseksi opettajat ja muu koulunhenkilökunta kokevat kiusaamisen määrän, vakavuuden ja näkyvyyden koulumaailmassa sekä esimerkiksi KiVa Koulun toimivuuden. Tutkimuksella on merkitystä sekä nykyhetkeen, että tulevaisuuteen, koska kiusaaminen on ja tulee olemaan ongelmallista vielä pitkään.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hyvään tutkimuskäytäntöön sisältyy luotettavuuden ja omien valintojen eettinen tarkastelu (Juuti & Puusa, 2020). Juuti ja Puusa (2020) kiteyttävät laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kolmeen käsitteeseen: uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Nämä kolme käsitettä kytkeytyvät yhteen ja niitä on vaikea käsitelläkään erillisinä (mt.) Uskottavuudella tarkoitetaan vastaanottavan yleisön vakuuttuneisuutta tutkimuksen aitoudesta. Luotettavuus vastaavasti perustuu tutkimuksessa käytettäviin menetelmiin. Eettisyydellä tarkoitetaan eettisten kriteerien täyttymistä tutkimuksessa. (Juuti & Puusa, 2020)

Tutkimuksemme luotettavuutta lisää se, että analysoimme vastaukset erikseen ja analyysimme kohtasivat. Tutkimuksemme yleistettävyyttä puolestaan heikentää se, että laadullinen tutkimus tutkii subjektiivisia kokemuksia, joten laadullista tutkimusta voidaan harvemmin yleistää (Aaltio & Puusa, 2020). Toisaalta suuri otos tutkimuksessamme lisää sen luotettavuutta. Luotettavuutta lisää myös tieteellisten käytänteiden noudattaminen tutkimusta tehdessä.

Tulevaisuudessa rajaisimme tutkimuksen aiheen vielä tiukemmin, koska aihe on laaja ja monimutkainen. Lisäksi myös tutkimuskysymykset laatisimme rajauksen mukaisesti tarkemmiksi. Tutkimuksemme aiheesta ei löytynyt aikaisempaa tutkimusta, joten tuloksien vertailu tuotti hankaluuksia. Toisaalta teoreettisessa viitekehityksessä sekä tutkimuksemme tuloksissa toistuivat samat käsitteet ja ajatukset.

Tutkimusta tulisi aina tehdä objektiivisesti, mutta tiedostamme, että laadullisessa tutkimuksessa tutkijan subjektiiviset näkemykset vaikuttavat tutkimuksen taustalla (Aaltio & Puusa, 2020). Objektiivisuutta ja siten myös tutkimuksen uskottavuutta voi kasvattaa tiedostamalla oman subjektiivisuutensa (Aaltio & Puusa, 2020). Uskottavuutta tutkimuksessamme lisäsimmekin tiedostamalla omat oletuksemme ja subjektiiviset näkemyksemme tutkittavasta aiheesta.

Tutkimuksessamme ei ollut rajattu kiusaamisen kestoa, vakavuutta tai toistuvuutta, joten tutkimukseemme ovat vastanneet huoltajat, joiden lapsilla on eri pituisia ja ei välttämättä toistuvia kiusaamisen kokemuksia. Toisaalta taas teoreettisessa viitekehyksessä puhuttiin pitkäaikaisesta ja toistuvasta kiusaamisesta. Kun kaikenlaiset subjektiiviset kokemukset ovat tutkimuksessamme mukana, on se vaikuttanut myös tuloksiin esimerkiksi seuraavasti: jos kiusaaminen on ollut yksittäistä ja lyhyt aikaista, voivat kokemukset koulun kiusaamiseen puuttumisen toimivuudesta olla erilaisia kuin huoltajalla, jonka lasta on kiusattu useita vuosia.

Tutkimuksen eettisyys on tärkeää tieteellisessä käytännössä. Eettisiin periaatteisiin kuuluu se, ettei tutkimukseen osallistujille tuoteta harmia, vaan pyritään luomaan hyvää tutkimuksen kohteena oleville (Juuti & Puusa, 2020). Tutkimuksemme aihe voi olla siihen osallistuville arka, joten käsitelimme aihetta sensitiivisesti. Toisaalta vastauksien määrästä ja saamistamme kommentteista voimme päätellä, että kiusatun huoltajat haluavat tulla kuulluksi ja tuoda omat tarinansa kuuluviin. Tutkimus voi myös antaa vertaistukea kiusatun lapsen huoltajille, koska tutkimuksessa tuli ilmi, että osa jää usein tilanteen kanssa yksin.

Tutkimuksessamme puhutaan vahvasti kiusatuista ja kiusaamisen uhreista. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole leimata ketään kiusaajaksi tai kiusatuksi, vaan tarkastelimme aihetta käsitteellisellä tasolla. Koulussa liiallinen leimaaminen eli stigmatisointi voi olla sen uhrille yhtä vaurioittavaa kuin kiusaaminenkin, joten kiusaamisesta puhuttaessa ja sitä käsiteltäessä on hyvä muistaa, että kiusaamisen uhriksi joutuminen tai kiusaajan rooli eivät ole persoonallisuuden piirteitä, vaan niihin vaikuttavat monet tekijät (Seele, 2017).

Huomioimme eettisyyden myös anonyymiydessä. Kyselylomake oli täysin anonyymi, joten vastauksia ei ole mahdollista yhdistää vastaajiin. Olemme

myös seuloneet vastauksista yksityiskohtia, joista voisi päätellä vastaajiin liittyviä tietoja. Kyselyyn vastaaminen oli täysin vapaaehtoista. Aineisto on ollut säilytyksessä salasanojen takana vain tutkimuksen toteuttajilla. Säilytämme aineistoa tutkimuksen julkaisuun saakka, jonka jälkeen se hävitetään Tampereen yliopiston tietosuojaohjeita noudattaen.

LÄHTEET

- Aaltio, I., Puusa, A. (2020). *Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?* Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. Web.
- Haataja, A., (2017). *Koulukisaaminen Ja Psykosomaattinen Oireilu 4.–6.-Luokkalaisilla Tyttöillä Ja Pojilla*. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 54.2 (2017). Web.
- Hamarus, P. (2006). *Koulukisaaminen ilmiönä: yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kantola, A. & Kerkelä, L. (15.1.2021). Uutinen. *Koskelan henkirikoksen uhria kiusattiin alakoulusta lähtien – Koulukaverit kertovat, millaisia uhriin päiväkodissa tutustuneet epäillyt ovat*. Helsingin Sanomat. Viitattu 30.11.2023 <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007741312.html>
- Herkama, S. (2017). *Koulukisaaminen: Loukkaavat Vuorovaikutusprosessit Oppilaiden Vertaissuhteissa*. Prologi 9.1 (2013): 29–34. Web.
- Juuti, P., Puusa, A. (2020). *Laadullisen tutkimuksen luotettavuus*. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. Web
- Minkkinen, J. (2015). *Lapsen hyvinvointimalli: lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa*. Tampere: Tampere University Press, 2015.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2023). *Kiusaaminen*. Viitattu: 25.10.2023 <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/>
- Mäkilä, V. (6.10.2019). Uutinen *Opettaja kohtasi kouluampujan silmästä silmään – tylyttää nyt poliitikkoja ja viranomaisia rajusti: "Mitään ei ole tehty asioiden parantamiseksi"*. MTV. Viitattu 30.11.2023 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/opettaja-kohtasi-kouluampujan-silmasta->

[silmaan-tylyttaa-nyt-poliitikkoja-ja-viranomaisia-rajusti-mitaan-ei-ole-tehty-asioiden-parantamiseksi/7576472](https://www.silmaan-tylyttaa-nyt-poliitikkoja-ja-viranomaisia-rajusti-mitaan-ei-ole-tehty-asioiden-parantamiseksi/7576472)

- Myers, C.-A. & Cowie, H. (2017). *School Bullying and Mental Health: Risks, Intervention and Prevention*. Taylor and Francis. Web.
- Olweus, D. *Kiusaaminen koulussa*. Helsingissä: Otava, 1992.
- Opetushallitus. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Orell, M., & Pihlaja, P. (2022). *Kodin ja koulun yhteistyö opettajien puheessa*. *Kasvatus*, 52(1), 51–64. <https://doi.org/10.33348/kvt.107964>
- Perusopetuslaki 30.12.2023/1267
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). *Laadullisen tutkimuksen olemus*. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. Web.
- Puusa, A. (2020). *Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin*. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. Web.
- Rigby, K. (2019). How Australian parents of bullied and non-bullied children see their school responding to bullying. *Educational Review (Birmingham)*, 71(3), 318–333. <https://doi.org/10.1080/00131911.2017.1410104>
- Salmivalli, C. (2010). *Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja* (2. uud. p.). PS-kustannus.
- Salmivalli, Christina. (1998). *Koulukiusaaminen ryhmäilmionä*. Gaudeamus.
- Sawyer, J.-L., Mishna, F., Pepler, D., & Wiener, J. (2011). The missing voice: Parents' perspectives of bullying. *Children and Youth Services Review*, 33(10), 1795–1803. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.05.010>
- Seele, P. C. (2017). *Stand up to Stigma: How We Reject Fear and Shame*. Berrett-Koehler Publishers.
- Tainio, L. (2016). Kiusoittelun kielioppi: nuorten elämää luokahuoneissa. A. Solin, J. Vaattovaara, N. Hynninen, U. Tiililä & T. Nordlund (toim.), *Kielenkäyttäjät muuttuvissa instituutioissa*, AFinLAN vuosikirja 2016 (Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 74), 20–42. <https://journal.fi/afinlavk/article/view/59718/20731>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*.

Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Wolke, D. & Lereya, S. T. (2015). *Long-Term Effects of Bullying.*” *Archives of disease in childhood* 100.9: 879–885. Web.

LIITTEET

Liite 1: Kyselylomakkeen kysymykset

- 1. Sukupuoli*
- 2. Ikä*
- 3. Minkä ikäinen lapsesi on/oli, kun häntä kiusattiin?*
- 4. Kuinka kauan kiusaaminen jatkui/on jatkunut?*
- 5. Kuinka sait selville, että lastasi kiusattiin?*
- 6. Puututtiinko kiusaamiseen välittömästi ja saatiinko se loppumaan?*
- 7. Miten olet kokenut koulun ja vanhempien yhteistyön sujuvan?*
- 8. Otitko kouluun yhteyttä kiusaamisen tullessa ilmi vai ottiko koulu yhteyttä sinuun? Kuinka kiusaamisen selvittelyssä edettiin?*
- 9. Otettiin huolesi kiusaamiseen liittyen vastaan?*
- 10. Miten lapsesi kiusaaminen on vaikuttanut perheen arkeen kotona?*
- 11. Miten lapsesi kiusaaminen on vaikuttanut sinun ja lapsesi suhteeseen?*
- 12. Miten lapsesi kiusaaminen on vaikuttanut sinuun henkisesti tai fyysisesti?*
- 13. Koetko saaneesi tukea koululta?*
- 14. Onko kiusaaminen vaikuttanut työnteokoosi tai sosiaaliseen elämään?
Miten?*
- 15. Voit vielä halutessasi kertoa vapaasti kiusaamisen vaikutuksista tai muita lisätietoja.*